

Arktični svet: taljenje ledu in ohladitev diplomacije

The Arctic Council: melting ice and cooling diplomacy

Povzetek

Arktika se spoprijema s hitrim segrevanjem, kar povzroča krčenje snega in ledu ter ogroža ekosisteme in avtohtono prebivalstvo. Taljenje ledu odpira nove pomorske poti, kot je Severna morska pot, kar utrjuje geopolitično rivalstvo v regiji med zahodnimi državami in Rusijo. Ruska agresija na Ukrajino je ohladila odnose v regiji in otežila sodelovanje v okviru Arktičnega sveta, ključnega medvladnega foruma za obravnavo vprašanj, kot so varstvo okolja, trajnostni razvoj in blaginja prebivalstva. Če članice Arktičnega sveta ne bodo našle načina za konstruktivno sodelovanje, bi to lahko pomenilo izgubo edinega delujočega foruma za reševanje perečih izzivov, s katerimi se srečuje ta ranljiva regija.

Ključne besede: Arktični svet, Arktika, sodelovanje, geopolitika, trajnostni razvoj, Rusija, mednarodne organizacije.

Abstract

The Arctic is undergoing rapid warming, leading to a reduction in the snow and ice cover and posing a threat to the ecosystems and indigenous peoples of the region. Due to the melting ice, new shipping routes, such as the Northern Sea Route, have opened up, increasing the geopolitical rivalry between Russia and the Western countries in the region. Russia's aggression against Ukraine has cooled relations in the region and impeded cooperation within the Arctic Council, a crucial intergovernmental forum for addressing issues related to environmental protection, sustainable development, and the well-being of the people living in the Arctic. If the members of the Arctic Council cannot find a way to work

together constructively, it could lead to the loss of the only operational forum for addressing the pressing challenges facing this vulnerable region.

Key words: *the Arctic Council, the Arctic, cooperation, geopolitics, sustainable development, Russia, international organizations.*

1 Uvod

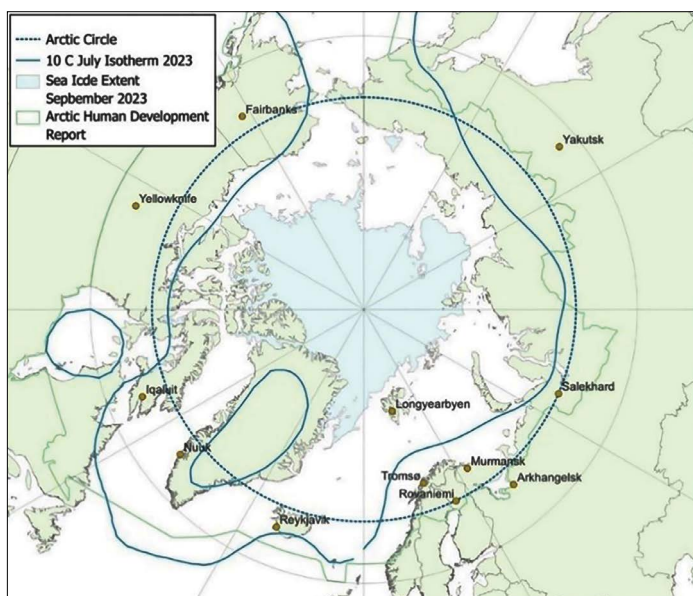
Arktika je najsevernejše območje na Zemlji s središčem na severnem tečaju. Zanj so značilni izrazito polarni podnebni, rastlinski in živalski svet ter druge fizične značilnosti. Izraz izhaja iz grške besede *arktos* (medved) in se nanaša na ozvezdje Velikega medveda (Dunbar idr., 2024). Arktična regija ali Arktika je geografsko območje, ki se razprostira okoli severnega tečaja. Enotne definicije regije ni, saj je njena južna meja različno opredeljena (slika 1). Poznamo opredelitev Arktike glede na arktični krog ($66^{\circ} 33' S$), ki omejuje Arktiko glede na sončno sevanje, saj imajo območja severno od polarnega kroga pozimi vsaj en dan brez dnevne svetlobe in poleti vsaj eno noč brez teme. Opredelitev glede na temperaturo je definirana s povprečno mesečno temperaturo pod $+10^{\circ} C$ čez celotno leto, tudi poleti, opredelitev glede na gozdno mejo pa sledi s temperaturo določenemu območju. Gozdna meja sicer ni ozka črta, temveč več deset kilometrov široko območje med severnim iglastim gozdom in tundro.

Slika 1: Grenlandija iz zraka (vir: avtor)

Razmejitve glede na trajno zamrznjena tla (permafrost) oz. tla, ki ostanejo zamrznjena vsaj dve leti zapored, povečujejo površino ruske Arktike v primerjavi z drugimi razmejitvami regije. Ledena odeja (slika 1) pa določa naravo arktičnih morskih območij, z največ morskega ledu februarja in marca, najmanj pa septembra (Arctic Centre, b. d.).

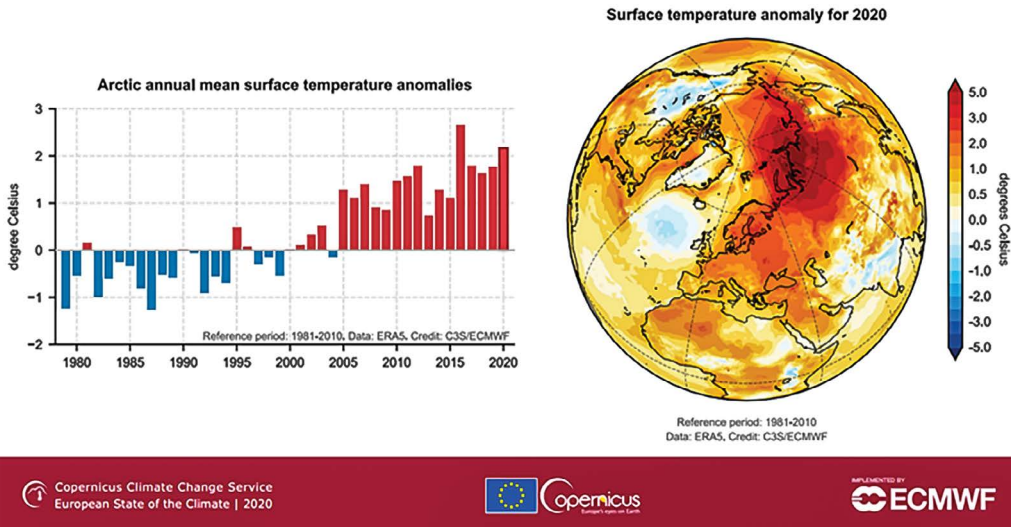
Kulturološko je Arktika opredeljena kot območje, kjer živijo severna avtohtona ljudstva. Politične razmejitve se razlikujejo glede na to, kako služijo npr. interesom držav ali mednarodnemu sodelovanju. S segrevanjem podnebja se Arktika zmanjšuje, če jo opredeljujemo glede na temperaturo, gozdno mejo, trajno zamrznjena tla ali ledeno pokritost. Spreminjajo se tudi kulturne in politične meje, tako ostaja arktični krog (slika 2) kot najbolj stalna od razmejitvev (Arctic Centre, b. d.).

Slika 2: Arktični krog (vir: Vitikka, b. d.)

Od devetdesetih let prejšnjega stoletja se arktična regija segreva precej hitreje kot preostali del planeta; pojav imenujemo *arctic amplification*. To hitro segrevanje neposredno vpliva na arktično kriosfero. Posledično se zmanjšuje količina snega in ledu na Arktiki, kar samo prispeva k segrevanju; povratna zanka, zaradi katere se arktično segrevanje povečuje. Segrevanje Arktike ima posledice, ki presegajo območje kriosfere; vpliva na ekosisteme, avtohtono prebivalstvo, gospodarske dejavnosti in geopolitiko. Na dolgoročni trend segrevanja vpliva prehodna sprememba vremenskih in podnebnih vzorcev, kar vpliva na velikost

in vzorec temperaturnih anomalij. Leta 2020 je bilo na Arktiki izjemno leto, ki so ga zaznamovali temperaturni ekstremi (slika 3) ter kontrasti med regijami in letnimi časi (Brown University, 2022).

Slika 3: Temperature na Arktiki (vir: C3S/ECMWF, b. d.)

Prav zaradi podnebnih sprememb, ki hitro segrevajo svetovne oceane, je prihodnost Arktičnega oceana videti črna. Podnebni modeli kažejo, da bo že čez dve desetletji Arktika več mesecev povsem brez ledu. Znanstveniki ugotavljajo, da bo spreminjajoče se podnebje ogrozilo nešteto vrst, ki uspevajo pri temperaturah pod lediščem. Druga pomembna posledica taljenja ledu pa je možnost krajših in okolju prijaznejših pomorskih trgovskih poti, ki zaobidejo severno morsko pot pod nadzorom Rusije (Brown University, 2022).

Vedno manjši obseg ledu že zdaj omogoča vedno lažje pridobivanje mineralov, nafte in plina v arktični regiji, ki že zdaj oskrbuje svet s približno 10 odstotki nafte in 25 odstotki zemeljskega plina, večinoma iz kopenskih virov.¹

Arktika je bila sicer dolga stoletja odmaknjena in nedotaknjena regija, ki ni bila deležna znanstvenega raziskovanja in svetovne politike. Šele po drugi svetovni vojni, ko je prišlo do tehničnega napredka in vse večjih potreb po virih

¹ Ocenjeno je, da je na Arktiki 22 odstotkov še neodkritih zalog nafte in zemeljskega plina na Zemlji (WWF Arctic, 2023). Poleg nafte in plina lahko arktično morsko dno vsebuje tudi velika nahajališča dragocenih kovin in dragih kamnov, kot so zlato, srebro, baker, železo, svinec, mangan, nikelj, platina, kositer, cink in diamanti (Unclos Debate, b. d.). Pridobivanje nafte in plina ruši ekosisteme, ogroža divje živali in globalni podnebni sistem (WWF Arctic, 2023). Arktika se skupaj z Beringovim, Beaufortevim in Čukotskim morjem zaradi podnebnih sprememb, rudarjenja, ladijskega prometa, pridobivanja nafte in plina ter čezmernega ribolova spoprijema z negotovo prihodnostjo (WWF, b. d.).

in prostoru, so se oči sveta usmerile nanjo. Toda namesto da bi postala novo znanstveno igrišče, ki bi pripomoglo k boljšemu razumevanju ekologije planeta, je za dolga štiri desetletja oziroma do pojava perestrojke v Sovjetski zvezi, ki je postopoma zbližala nasprotnike hladne vojne in jih leta 1989 končno posedla za isto mizo, postala militarizirano območje Vzhoda in Zahoda (Arctic portal, b. d.). Po otoplitvi odnosov ob koncu hladne vojne se je fokus v Arktični regiji preusmeril k naraščajočim okoljskim izzivom, ki so zahtevali mednarodno sodelovanje. V odzivu na te izzive sta Finska in Kanada leta 1991 spodbudili ustanovitev Arktične strategije varstva okolja² (AEPS) (Exner-Pirot, 2016). Ta strategija je utrla pot za ustanovitev Arktičnega sveta (angl. *Arctic Council*) leta 1996 (Exner-Pirot, 2016).

Arktični svet je vodilni medvladni forum za sodelovanje v arktični regiji. Sestavlja ga osem arktičnih držav: Kanada, Danska (z Grenlandijo in Ferskimi otoki), Finska, Islandija, Norveška, Rusija, Švedska in Združene države Amerike (Arctic Council, b. d. A). Te države sodelujejo pri reševanju skupnih vprašanj, kot so varstvo okolja, trajnostni razvoj in blaginja arktičnega prebivalstva (Arctic Council, b. d. B). Forum deluje skozi različne programe in delovne skupine. Osredotoča se na ključne teme, kot so podnebne spremembe, onesnaževanje, biotska raznovrstnost, morsko okolje, trajnostni ribolov, razvoj infrastrukture in arktično avtohtono prebivalstvo. Svet dosega svoje cilje skozi sprejemanje deklaracij in smernic, sodelovanje v mednarodnih projektih, izmenjavo znanja in izkušenj ter spodbujanje dialoga med deležniki (Arctic Council, b. d. A).

Arktični svet predstavlja sposobnost sodelovanja, saj se odločitve sprejemajo s soglasjem. Forum se osredotoča na trajnostni razvoj in varstvo okolja na Arktiki. Arktični svet pa po svoji zasnovi ne obravnava varnostnih vprašanj. Sprejel je tri pravno zavezujoče sporazume: Sporazum o sodelovanju na področju letalskega in pomorskega iskanja in reševanja na Arktiki (2011), Sporazum o sodelovanju na področju pripravljenosti na onesnaženje morja z nafto ter odzivanja nanj na Arktiki (2013) in Sporazum o krepitvi mednarodnega znanstvenega sodelovanja na Arktiki (2017) (prav tam).

V Arktičnem svetu, kar je za medvladno telo nenavadno, sodeluje tudi šest stalnih udeležencev, ki predstavljajo arktična avtohtona ljudstva. Ta posebna oblika sodelovanja je edinstvena in jo je treba ohraniti. Kulturne vezi segajo čez

² Osredotočala se je na zmanjšanje onesnaževanja, spodbujanje trajnostnega razvoja, krepitev znanstvenega raziskovanja in izboljšanje odzivanja na izredne razmere (Arctic Environmental Protection Strategy, 1991).

sedanje državne meje, saj avtohtona ljudstva že več kot tisoč let živijo v ostrem podnebnju Arktike, njihovo strokovno znanje in pogledi so lahko pomembni pri prizadevanju razumevanja podnebnih sprememb (Brimmer, 2023).

V času invazije na Ukrajino leta 2022 je bila Rusija ravno na položaju predsedujoče Arktičnemu svetu. Kot del mednarodnega odziva na invazijo je preostalih sedem članic Arktičnega sveta prekinilo sodelovanje z Rusijo v tem organu. Ob prevzemu dveletnega predsedovanja maja 2023 si je Norveška prizadevala za oživitev sodelovanja v Arktičnem svetu, pri čemer je opredelila štiri prednostne naloge: »oceani, podnebje in okolje, trajnostni gospodarski razvoj in ljudje na severu«. Sodelovanje z Rusijo pa poteka v zelo omejenem obsegu (Ibidem). Spreminjajoča se geopolitika oziroma kar strateški preobrat na Arktiki temelji na političnih spremembah, ki so bile očitne že pred rusko invazijo na Ukrajino. V zadnjih letih se je ponovno okrepilo tekmovanje med velikimi silami. Združene države Amerike se spoprijemajo s Kitajsko, ki je v vzponu, in Rusko federacijo. V regiji so vse bolj dejavne tudi nearktične države. Kitajska se je v beli knjigi o politiki na Arktiki iz leta 2018 označila za »bližnjearktično« državo. Že leta 2013 pa je Kitajska, skupaj z Japonsko, Indijo, Italijo, Južno Korejo in Singapurjem postala opazovalka Arktičnega sveta (prav tam).

Ker Arktika ostaja na stičišču spreminjajoče se geopolitike, podnebnih sprememb in daljnosežnih posledic ruske invazije na Ukrajino (Ibidem), se pojavlja ključno vprašanje: Ali lahko Arktični svet glede na zadnje geopolitične spremembe ohrani svojo vlogo ključnega foruma za dialog in sodelovanje v Arktični regiji? Čeprav je Arktični svet forum, ki ni namenjen reševanju vprašanj vojaške varnosti in nacionalnih varnostnih vprašanj držav članic ter držav z interesom v regiji, pa te teme močno vplivajo na njegovo delovanje. Zato smo v prispevku raziskali vpliv spremenjene geopolitike in s tem povezanih nacionalnih interesov v tej prelomni fazi. Analizirali smo vpliv spreminjajoče se geopolitike in (ponovne) militarizacije Arktike, posledice podnebnih sprememb in ruske agresije na Ukrajino. Osredotočili smo se na ključne izzive, s katerimi se forum spoprijema, kot so naraščajoče napetosti med arktičnimi državami, vpliv (in posledice) globalnega segrevanja na arktično okolje ter vojaški in ekonomski interesi v arktični regiji, ki jih ponuja odpiranje novih pomorskih poti in naraščajoči interes za arktične naravne vire.

Raziskovalne metode, uporabljene v tej študiji, so vključevale kombinacijo analize literature in dokumentov. Za zbiranje ustreznih informacij so bili uporabljeni različni viri skupaj z akademskimi članki in strokovnimi deli iz publikacij,

specializiranih za mednarodne odnose, geopolitiko in okoljske študije. Ti viri so zagotovili kritične teoretične okvire, zgodovinski kontekst ter analize izzivov Arktičnega sveta. Poleg tega so bili proučeni tudi konstitutivni dokumenti, ministrske izjave, poročila delovnih skupin in druge javno dostopne informacije s spletne strani Arktičnega sveta, da bi pridobili neposreden vpogled v sestavo, cilje in rezultate organizacije, povezane s sodelovanjem in regionalno stabilnostjo. Obravnavali smo tudi nacionalne politike, govore in sporočila za javnost arktičnih držav in pomembnih držav opazovalk, da bi ugotovili prednostne naloge posameznih držav, njihove strateške vizije in morebitna področja sodelovanja ali konfliktov v okviru Arktičnega sveta.

Za razčlenitev in proučitev vpliva na stabilnost, sodelovanje in trajnostni razvoj regije smo uporabili širše vidike geopolitike in tako obravnavali demografske značilnosti, gospodarske in zgodovinske dejavnike, kulturološke in ideološke dejavnike ter ekonomske in vojaške interese v regiji. Ker je spremenjena geopolitika poleg vpliva globalnega segrevanja ključni element za oblikovanje trajne prihodnosti Arktike, je bila analiza teh dejavnikov nujna za razumevanje prihodnosti regije in nadaljnega delovanja foruma.

Spoznanja iz teoretičnih analiz in pregleda podatkov so bila sintetizirana, kar je privedlo do pregleda trenutne geopolitične situacije v regiji ter nadaljnje vloge Arktičnega sveta pri zagotavljanju stabilne in sodelujoče Arktike. Za razlago ugotovitev so bili uporabljeni teoretični elementi iz teorije mednarodnih odnosov (realizem, liberalizem, konstruktivizem). Kljub temu da je bil raziskovalni model poenostavljena predstavitev kompleksne resničnosti in ne upošteva prav vseh dejavnikov, ki lahko vplivajo na stabilnost in sodelovanje v Arktiki, je v tej študiji zagotovil dragocen okvir za analizo spreminjajoče se arktične geopolitike in vloge Arktičnega sveta pri zagotavljanju stabilne in sodelujoče Arktike. Longitudinalna analiza bi lahko ponudila poglobljen vpogled v sposobnost prilagajanja Arktičnega sveta spreminjajočim se razmeram.

2 Rezultati

Spreminjajoče se arktično geopolitično okolje kaže na zapleteno prepletanje številnih dejavnikov, ki vplivajo na stabilnost, sodelovanje in trajnostni razvoj regije. Ker je spremenjena geopolitika poleg vpliva globalnega segrevanja ključni element za oblikovanje trajne prihodnosti Arktike, je analiza teh dejavnikov nujna za razumevanje prihodnosti regije in uspešnega delovanja Arktičnega sveta. Desetletja hladne vojne so Arktiko zaznamovala s trajno napetostjo. Leta

1987 je Gorbačov z govorom o »območju miru« prinesel prelomnico (Exner-Pirot, 2016). Sedanji dogodki, kot je vojna v Ukrajini, pa krepijo pozornost na varnostna vprašanja in so v velikem nasprotju z Gorbačovovo vizijo te regije. Začnimo torej z raziskovanjem tega diplomatskega mejnika in vpliva, ki ga je naznanitev konca hladne vojne imela na Arktiko.

Kot smo že omenili, je takratni predsednik Sovjetske zveze Mihail Sergejevič Gorbačov z govorom o zunanji politiki Sovjetske zveze na Arktiki, ki ga je imel 1. oktobra 1987 v Murmansku, prelomno vplival na razvoj nadaljnjih dogodkov v tej regiji. Govor je potekal v okviru reforme Glasnost in perestrojka ter je bil podprt s podobnim govorom o azijsko-pacifiški regiji leta 1986, leta 1988 pa mu je sledil še govor o Sredozemlju. V tem govoru s trajnim pomenom in učinkom, ki se pogosto imenuje Murmanska iniciativa, je Gorbačov predstavil šest konkretnih ciljev in dejavnosti za spodbujanje Arktične regije kot »območja miru«.³ Odnosi med obema poloma so se začeli resno razvijati, v letih po govoru pa je sledil dolg seznam dosežkov (Exner-Pirot, 2016).

Leta 1990 je bil ustanovljen Mednarodni odbor za znanost o Arktiki (IASC), ki je bil neposreden odgovor na točko št. 4. S tem sta bila omogočena veliko lažje izvajanje in podpora raziskav na Arktiki. Tistega leta ga je dopolnilo Mednarodno združenje za arktične družbene vede (IASSA) (prav tam). Leta 1991 je na pobudo Kanade in Finske sledila ustanovitev Arktične strategije varstva okolja (AEPS). Njen cilj je bil obravnavati številne okoljske izzive, s katerimi se je spoprijemala arktična regija, ki pa so bili navsezadnje posledica sovjetskih industrializacijskih politik. Strategija AEPS je neposredno vodila k ustanovitvi Arktičnega sveta. Ta je bil ustanovljen z Otavsko deklaracijo 19. septembra 1996 (Arctic Council, b. d. C). Je vodilni medvladni forum, ki spodbuja sodelovanje, usklajevanje in interakcijo med arktičnimi državami, arktičnimi avtohtonimi ljudstvi in drugimi prebivalci Arktike glede skupnih arktičnih vprašanj, zlasti trajnostnega razvoja in varstva okolja na Arktiki (Arctic Council, b. d. A). Arktični svet sestavljajo države članice: Kanada, Kraljevina Danska skupaj z Grenlandijo in Ferskimi otoki,

³ Cilji Murmanske iniciative so bili: vzpostavitev območja brez jedrskega orožja v Severni Evropi; omejiti vojaške dejavnosti ter zmanjšati dejavnosti pomorskih in zračnih sil v Baltskem, Severnem, Norveškem in Grenlandskem morju ter spodbujati ukrepe za krepitev zaupanja na teh območjih; sodelovanje na področju razvoja virov, vključno s prenosom tehnologije; organizacija mednarodne konference o usklajevanju znanstvenih raziskav na Arktiki, ki bi morda vodila k ustanovitvi Arktičnega raziskovalnega sveta; sodelovanje na področju varstva in upravljanja okolja ter odprtje severne morske poti. Cilji glede razorožitve, ki so Gorbačova v tistem času zagotovo najbolj skrbeli in so bili povod za govor, so naleteli na precejšnje skepso. Toda splošni ton govora in uvertura v večje sodelovanje sta se pokazala za neustavljiva (Exner-Pirot, 2016).

Finska, Islandija, Norveška, Ruska federacija, Švedska in ZDA. Teh osem držav ima ozemlja na Arktiki, zato imajo vlogo upraviteljev regije. Njihove nacionalne pristojnosti in mednarodno pravo urejajo ozemlja, ki obkrožajo Arktični ocean in njegove vode. V severnih regijah arktičnih držav živijo več kot štirje milijoni ljudi, katerih zdravje in blaginja sta na vrhu dnevnega reda Arktičnega sveta (Arctic Council, b. d. B). Od teh je približno 500.000 avtohtonih prebivalcev. Šest organizacij avtohtonih ljudstev je dobilo status stalnih udeležencev v Arktičnem svetu⁴ (Arctic Council, b. d. D). Arktični svet deluje v okviru šestih delovnih skupin.⁵ Ob teh šestih delovnih skupinah v Arktičnem svetu deluje še ekspertna skupina, ki deluje v podporo implementaciji akcijskega načrta za črni ogljik in metan. Poleg osmih držav arktičnega območja oz. stalnih članic in šestih organizacij stalnih udeleženk, ki predstavljajo avtohtono prebivalstvo Arktike, je status opazovalke v Arktičnem svetu na voljo nearktičnim državam, skupinam avtohtonih prebivalcev, medvladnim organizacijam, medparlamentarnim telesom, svetovnim subjektom, regionalnim združenjem in nevladnim organizacijam, ki lahko pomembno prispevajo k prizadevanjem Arktičnega sveta. Do marca 2024 je tak status imelo 13 nearktičnih držav in 25 organizacij. Ti opazovalci sodelujejo predvsem s sodelovanjem v delovnih skupinah in drugih ustreznih forumih (Arctic Council, b. d. A). Glavne naloge Arktičnega sveta do leta 2030 so predstavljene v strateškem načrtu za obdobje 2021–2030, ki usmerja njegovo delo k Arktiki kot regiji miru, stabilnosti in konstruktivnega sodelovanja, ki je živahen, uspešen, trajnosten in varen dom za vse njene prebivalce, vključno z avtohtonimi ljudstvi, ter kjer se spoštujejo njihove pravice in blaginja (Arctic Council, 2021).

⁴ Stalne udeleženke imajo polno pravico do posvetovanja glede pogajanj in odločitev Arktičnega sveta. Stalne udeleženke so njegova edinstvena značilnost in pomembno prispevajo k njegovim dejavnostim na vseh področjih. Njihovo sodelovanje v projektih in pobudah Sveta se izvaja prek sekretariata za avtohtona ljudstva. Tu lahko sodelujejo tudi arktične organizacije avtohtonih ljudstev, ki predstavljajo večino arktičnih avtohtonih volivcev kot eno samo avtohtono ljudstvo, ki prebiva v več kot eni arktični državi, ali več kot eno arktično avtohtono ljudstvo, ki prebiva v eni arktični državi (Arctic Council, b. d. D).

⁵ Vsaka od teh skupin je odgovorna za izvajanje programov in projektov, ki so jih določili ministri Arktičnega sveta. Ti mandati so opisani v ministrskih deklaracijah, ki so uradni dokumenti, nastali na ministrskih srečanjih. Delovne skupine se pri izvajanju novih pobud ravna po teh mandatih. Vse odločitve Arktičnega sveta in njegovih pomožnih organov se sprejemajo s soglasjem vseh osmih arktičnih držav članic. Delovne skupine pokrivajo širok nabor področij, vključno s podnebnimi spremembami in odzivanjem na izredne razmere. Vsaka delovna skupina ima mandat, predsednika, upravni odbor ali usmerjevalni odbor in sekretariat, ki zagotavlja podporo. Upravne odbore delovnih skupin običajno sestavljajo predstavniki nacionalnih vladnih agencij držav članic Arktičnega sveta, ki so povezani z mandati delovnih skupin. Zastopane so tudi stalne udeleženke. Države opazovalke in opazovalne organizacije se lahko udeležujejo sestankov delovnih skupin in sodelujejo pri posebnih projektih. Delovne skupine na svoje sestanke redno vabijo tudi goste in strokovnjake (Arctic Council, b. d. E).

Predsedovanje Arktičnemu svetu se vsaki dve leti izmenjuje med državami članicami.⁶ Arktičnemu svetu trenutno predseduje Norveška (2023–2025).⁷ Norveške nacionalne prednostne naloge temeljijo na prvem strateškem načrtu Arktičnega sveta iz leta 2021 (Regjeringen.no, 2021). Posamezno arktično državo predstavlja imenovani visoki predstavnik za Arktiko, ki upravlja njene interese v Arktičnem svetu. Vsak visoki predstavnik je torej predstavnik vlade, običajno z ministrstva za zunanje zadeve arktične države. Visoki predstavniki vodijo in spremljajo dejavnosti Arktičnega sveta v skladu s sklepi in usmeritvami zunanjih ministrov arktičnih držav. Te usmeritve so običajno podane v obliki ministrskih izjav, ki se pripravijo približno vsaki dve leti ob menjavi predsedovanja Arktičnemu svetu⁸. Arktični svet je forum, ki nima programskega proračuna. Vse projekte ali pobude sponzorira ena ali več arktičnih držav, določene projekte pa lahko podpirajo tudi drugi subjekti. Pomembno je poudariti, da Arktični svet ne more izvajati ali uveljavljati svojih smernic, ocen ali priporočil, saj so za to pristojne posamezne arktične države ali mednarodni organi in, da mandat Arktičnega sveta, kot je naveden v Otavski deklaraciji, izključuje vojaško varnost (Arctic Council, b. d. A).

Arktični svet že od svoje ustanovitve prispeva k regionalnemu sistemu upravljanja Arktike s spodbujanjem miru in stabilnosti s sodelovanjem med državami članicami, organizacijami avtohtonega prebivalstva in organizacijami opazovalkami. Vendar pa je program Arktičnega sveta omejen, vloge opazovalcev pa ni mogoče razširiti tako, da bi imeli enake pravice kot člani. Zato je glavna ugotovljena vrzel v arktični upravljavski sestavi in splošna pomanjkljivost organizacij mehkega prava izziv obravnavanja vseh vprašanj ter vključevanja vseh ustreznih zainteresiranih strani. Steinveg (2021) poudarja, da je Arktični svet dosegel točko nasičenosti.

⁶ Prvo predsedovanje je med letoma 1996 in 1998 prevzela Kanada, nato pa so sledile ZDA, Finska, Islandija, Ruska federacija, Norveška, Danska in Švedska (Arctic Council, 2021).

⁷ Glavni cilji programa predsedovanja vključujejo spodbujanje stabilnosti in konstruktivnega sodelovanja ter poudarek na ključnih vprašanjih, ki jih obravnava Svet, vključno z vplivi podnebnih sprememb, trajnostnim razvojem in prizadevanji za izboljšanje blaginje ljudi, ki živijo v regiji. Poleg tega bodo še naprej podpirali tekoče dejavnosti in projekte, ki jih vodi šest delovnih skupin in strokovna skupina Sveta. Cilji vključujejo oceane, podnebje in okolje, trajnostni gospodarski razvoj in ljudi arktične regije s poudarkom na arktični mladini in arktičnih avtohtonih ljudstvih. Prizadevali si bodo za izboljšanje možnosti, ki jih imajo mladi v regiji, da vplivajo na procese, povezane z delom Arktičnega sveta, in v njih sodelujejo. Okrepili bodo tudi sodelovanje z organizacijami arktičnih avtohtonih ljudstev ter poudarili pomen sodelovanja avtohtonih ljudstev in njihovega dragocenega prispevka na vseh področjih sodelovanja v okviru Sveta. Zavzemali se bodo za krepitev znanstvene podlage za upravljanje okolja in dejavnosti na Arktiki, ki je temelj dela Arktičnega sveta (Regjeringen.no, 2021).

⁸ Visoki predstavniki in stalni udeleženci se srečujejo vsaj dvakrat na leto, vsi partnerji pa se srečujejo na ministrskih srečanjih vsaki dve leti. Ti sestanki običajno potekajo v arktični državi, ki predseduje v času sestanka. Delovne skupine in projektne skupine imajo dodatne ločene sestanke, ki ne potekajo hkrati z drugimi aktivnostmi.

V času invazije na Ukrajino leta 2022 je bila Rusija ravno na položaju predsedujočega Arktičnemu svetu. Zato je takrat v znak protesta sedem zahodnih arktičnih enakomiselnih držav (A7) prekinilo sodelovanje z Rusko federacijo v Arktičnem svetu. Od junija 2022 so države A7 ponovno začele sodelovati pri izbranih vprašanjih, vendar omejeno in le na projektih, ki jih je odobril Arktični svet, preden je Rusija leta 2021 prevzela predsedovanje. Maja 2023 je vodenje tega najpomembnejšega foruma za mednarodno sodelovanje na Arktiki od Rusije prevzela Norveška, zato bo skupina A7 še naprej poskušala biti čim bolj dejavna v tej organizaciji. Opozoriti pa je treba, da bi lahko Rusija blokirala dejavnosti Arktičnega sveta in da ni vzpostavljenega mehanizma, ki bi omogočal, da Arktični svet ali druge države članice Rusijo izključijo. Čeprav se je sodelovanje leta 2023 v primerjavi z letom 2022 nekoliko povečalo, se verjetnost, da bo vseh osem držav članic Arktičnega sveta v kratkem obnovilo polno sodelovanje, še vedno ocenjuje kot zelo majhna. Splošno razpoloženje je ostalo pesimistično tudi po delni obnovitvi nekaterih dejavnosti in zamenjavi predsedujoče članice (Landriault idr., 2023).

Kljub trenutni prekinitvi diplomacije med A7 in Rusijo je treba nadaljevati prizadevanja za sodelovanje v Arktičnem svetu, tudi s pomočjo drugih prav tako ključnih forumov in organizacij s sorodnimi vsebinami, ki so usmerjene k sodelovanju in trajnostnemu razvoju Arktike. V ta namen smo raziskali in analizirali ključne povezave arktičnih entitet v organizacijah in sporazumih. V preglednici 1 je predstavljena posodobljena analiza iz poročila arktičnih zmogljivostih oboroženih sil ZDA raziskovalcev RAND-a.

Naša analiza je pokazala, da (ob zadostni želji vpletenih) obstaja skupni imenovalac za sodelovanje na Arktiki, kjer je kljub trenutnim geopolitičnim napetostim še mogoče sodelovati. Ključni cilj sodelovanja ostajata ohranjanje okolja in spodbujanje trajnostnega razvoja regije. To je mogoče doseči le s skupnimi prizadevanji vseh arktičnih držav in drugih pomembnih akterjev. Poleg Arktičnega sveta, v katerem so se trenutni akterji znašli v patpoložaju, saj trdijo, da je sodelovanje s trenutno vlado v Moskvi nemogoče (Landriault idr., 2023), pa je sicer povsod omejeno sodelovanje, ki ima vpliv na sobivanje na Arktiki, mogoče nadaljevati na več diplomatskih »frontah«. Identificirali smo dve dodatni organizaciji, in sicer Arctic Coast Guard Forum (ACGF)⁹

⁹ ACGF je organizacija, ki združuje obalne straže arktičnih držav in jim omogoča sodelovanje pri reševanju skupnih izzivov, kot so varstvo okolja, iskanje in reševanje ter odzivanje na nesreče (ACGF, b. d.).

ter Mednarodno pomorsko organizacijo (IMO).¹⁰ Prav prek sodelovanja v teh dodatnih organizacijah in forumih je pomembno, da se uporabljajo vsi diplomatski kanali za oblikovanje narativa, ki bi pripomogel h kognitivnem vplivanju na rusko, trenutno razdvajajočo retoriko. Prek vseh razpoložljivih forumov in organizacij (v katerih Rusija še vedno deluje) bi bilo treba poudarjati skupne interese vseh arktičnih držav, prednosti sodelovanja, pomen trajnostnega razvoja in vlogo Arktičnega sveta kot platforme za dialog in sodelovanje.

	Arktični svet		Arctic Five	BEAC	FVEY	NATO	ACGF	IMO
	Članica	Opazovalka						
ZDA								
Kanada								
Norveška								
Danska (Grenlandija)								
Islandija								
Švedska								
Finska								
Združeno Kraljestvo								
Avstralija								
Nova Zelandija								
Francija								
Nemčija								
Rusija				izstop septembra 2023				
Kitajska								

Opomba: ACGF = Arctic Coast Guard Forum; FVYE = Five Eyes, zaveznitvo med Avstralijo, Novo Zelandijo, Združenim Kraljestvom in ZDA; IMO = The International Maritime Organization; BEAC = Barents Euro-Arctic Council

Tabela 1: Področja sodelovanja med članicami Arktičnega sveta (vir: prirejeno po Tingstad idr., 2023)

¹⁰ IMO je odgovorna za varnost plovbe in preprečevanje onesnaževanja morja. Ima pomembno vlogo pri urejanju pomorske dejavnosti na Arktiki, ki se zaradi podnebnih sprememb vse bolj odpira (Arctic Council, b. d. F).

Zavedamo se, da bodo vojna, ki jo Rusija vodi proti Ukrajini, in zločini, ki jih še vedno izvaja nad njenim civilnim prebivalstvom, imeli dolgoročni vpliv na mednarodno upravljanje Arktike. Ali bo sodelovanje mogoče v naslednjih petih letih, še ni jasno. Kljub pesimistični oceni na področju upravljanja Arktike strokovnjaki opozarjajo, da je zelo majhna verjetnost, da bi se ruski napad na Ukrajino razširil v vojaški spopad na Arktiki. Napovedi iz junija 2022 in januarja 2023, ki so upoštevale zaostrene odnose med Rusijo in Zahodom, kažejo na majhno verjetnost takega scenarija. Nadalje strokovnjaki za Arktiko, ki vključujejo akademike, vladne uradnike, predstavnike civilne družbe v raziskavah, izvedenih v letih 2022 in 2023, ugotavljajo, da verjetnost agresivnih ali konfrontacijskih iniciativ Ruske federacije ni povsem izključena¹¹ (Landriault idr., 2023). Pri analizi podatkov o vojaških vajah Ruske federacije v letu 2023 smo ugotovili, da je Rusija izvedla več vaj na območju Arktike, prvo že v manj kot mesecu dni po prekinitvi sodelovanja z A7.¹²

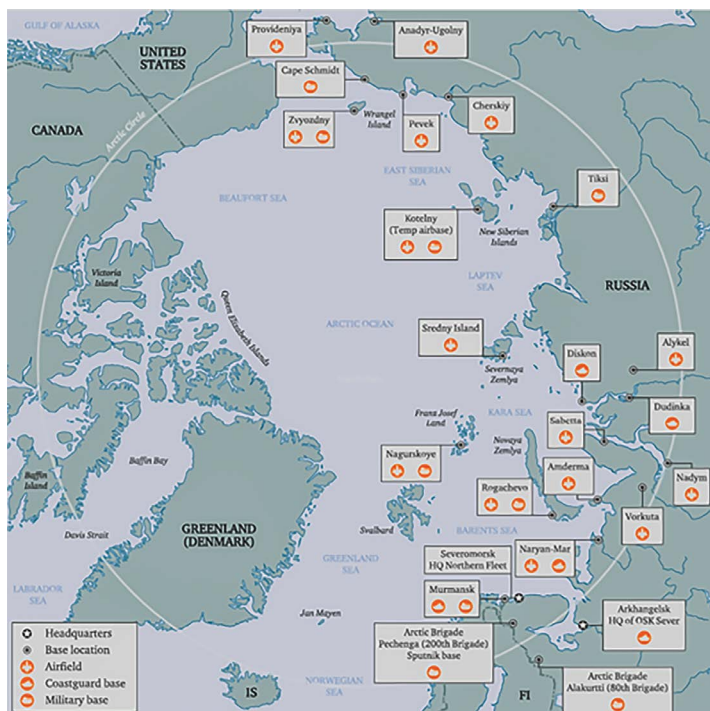
Večina znanstvenikov, ki so pisali po koncu hladne vojne, se je veselila geopolitične stabilnosti in konstruktivnega sodelovanja na Arktiki, ki so ju opredeljevali s t. i. arktično izjemnostjo, za katero sta značilni odsotnost tekmovanja velikih sil v regiji in domnevni položaj zunaj dosega tradicionalnega realističnega pogleda. Vendar ponovna militarizacija arktičnega območja, ki ga izvaja Rusija, vzpon Kitajske na Arktiki na podlagi njenega samooklicanega statusa države v neposredni bližini Arktike, vse večje zблиževanje med Rusijo in Kitajsko, geopolitične napetosti med Rusijo in Združenimi državami ter globalno rivalstvo med ZDA in Kitajsko vpletajo Arktiko v obnovljeno tekmovanje velikih sil (Saxena, 2020).

Državni sekretar ZDA Michael R. Pompeo je v svojem prvem govoru na ministrskem srečanju Arktičnega sveta na Finskem Arktiko označil za areno svetovne moči in tekmovanja. Kitajska je leta 2018 izdala svojo prvo belo knjigo o arktični strategiji, v kateri se je samooklicala za »bližnjearktično državo« in predstavila ambiciozno komponento polarne svilne ceste, Pobudo pas in cesta (angl. *Belt and Rope Initiative*). Rusija krepi svojo vojaško in trgovsko prisotnost

¹¹ Strokovnjaki za Arktiko ugotavljajo, da je verjetnejši scenarij za stopnjevanje napetosti na Arktiki prav povečanje ruskih vojaških aktivnosti oziroma izvedba večje vojaške vaje v izključni ekonomski coni arktične države pred 30. septembrom 2023. Podobno je operacija za zagotavljanje svobode plovbe (FONOP) ocenjena kot najverjetnejši razvoj dogodkov v arktični regiji z mediano 50 od 100 (Landriault idr., 2023).

¹² Vaja severnomorske flote je bila izvedena, da zaščiti »varnost ruske trgovske mornarice in pomorskih poti, kot je severna morska pot« in preveri sodelovanje med zračnimi, pomorskimi in kopenskimi silami (The Brussels Times, b. d.). Tej vaji je sledila še druga vaja severnomorske flote, in sicer septembra, na kateri so v Barentsovem, Karskem in Vzhodnosibirskem morju ocenjevali raven usposobljenosti poveljstva in osebja arktične ekspedicijske flote pri reševanju nalog za zagotavljanje varnosti Rusije ob grožnji agresije in vojne (Teslova, 2023).

na Arktiki z razvojem novih vojaških in pomorskih oporišč, obnovo starih (slika 4) ter širitvijo svoje že številčne flote ledolomilcev in jedrskih podmornic (Saxena, 2020).

Slika 4: Ruske vojaške zmogljivosti v AZRF (vir: Boulègue, 2019)

Zaradi taljenja ledu se spreminja geopolitična podoba Arktike, kar postavlja pod vprašaj nekdanjo sovjetsko domnevo o majhni verjetnosti neposrednega konvencionalnega napada prek regije. To krepi ruski strah pred »obkolitvijo«, Kremelj pa upravičuje potrebo po zaščiti tega, kar velja za »novo« mejo¹³ (Boulègue, 2019).

Rusi se jasno zavedajo, da se bosta mednarodni pomorski promet in plovba v Barentsovem morju nedvomno razširila in da se bo ta promet približal Novosibirskim otokom, zaradi česar bodo deli ruskega ozemlja izpostavljeni morebitnim agresorjem. Dostopnejši Arktični ocean bi lahko odprl pot za neposredno prisotnost ZDA ali Nata, ki bi lahko vključevala namestitvev zahodnih protibalističnih raketnih sistemov in povečano prisotnost jedrskih

¹³ Ruska militarizacija Arktike je posledica taljenja ledu, ki odpira nove možnosti za nadzor nad ozemljem. Moskva naj bi v prihodnosti okrepila nadzor nad svojim arktičnim ozemljem. Da bi uveljavila nadzor in zaščitila svojo vizijo nacionalne varnosti, Rusija veliko vlaga v prenavo infrastrukture in objektov za nadzor meje (Boulègue, 2019).

podmornic (prav tam). Podnebne spremembe bodo povzročile, da bo Severna morska pot izpostavljena, Kremelj pa bo moral Transpolarno pot obravnavati kot drugo obrambno linijo v Arktičnem oceanu. Moskva meni, da je zavarovanje regije z vojaškimi dejavnostmi nujen prvi korak za vzpostavitev nadzora na hitro spreminjajoči se Arktiki, zlasti ker velik del ruske severne meje ni zaščiten. Možnost več dejavnosti blizu ruske arktične meje sili Kremelj, da zdaj vlaga v obrambne zmogljivosti ob ruski obali. Čeprav se zdi obseg vojaških dejavnosti na ruski Arktiki sam po sebi impresiven, ni sorazmeren niti z geografskim obsegom regije niti z naravo območja delovanja, prisotnost ruskih enot in sredstev pa ostaja redka in precej razdrobljena (prav tam). To razmišljanje o militarizaciji Arktike je nedvomno posledica podnebnih sprememb, ključne aktivnosti Rusije pa se vedno znova manifestirajo v povečanju varnosti arktičnega območja Ruske federacije v najbolj osnovni obliki – vojaški moči. Kljub temu da se je to dogajalo že v času, ko je forum Arktični svet še deloval v »polni zasedbi« in je bila na agendi krepitev sodelovanja med Arktičnim svetom in organizacijami, ki imajo skupne cilje z namenom okrepitve Arktičnega sveta v času naraščajočega svetovnega zanimanja za Arktiko, je bilo sodelovanje v forumu še zgledno. Povečano zanimanje velesile, kot je Kitajska, pa je naznanilo tekmo za osvajanje virov na »zadnji svetovni meji«. Dinamika strateškega trikotnika ZDA, Kitajska in Rusija bo v prihodnosti narekovala pogoje miru in stabilnosti ali konfliktov in vojn na arktičnem območju. Napovedovanje prihodnosti je vedno tvegano in težko, lahko pa z večjo gotovostjo trdimo, da trenutna geopolitična obravnava svetovnega reda in arktične regije kaže na nejasno, nestabilno in konfliktno prihodnost (Saxena, 2020).

Čeprav je avtor članka »The Return of Great Power Competition to the Arctic« tako kompleksno in negotovo prihodnost za Arktiko naznanil že oktobra 2020 in je temeljila na takratnih ocenah, strateških dokumentih držav iz strateškega trikotnika ter njihovih dejanjih, pa je danes situacija na Arktiki še bolj zapletena zaradi novih napetosti ter spreminjajoče se geopolitike z velikim vplivom na (ne)delovanje foruma Arktični svet. Marca 2023 je Kremelj po večmesečnih medresorskih usklajevanjih objavil novo različico koncepta zunanje politike – glavnega ruskega strateškega dokumenta, ki jasno določa, kako Rusija vidi in želi videti svet in sebe v njem.¹⁴ V novem konceptu so prvič jasno opredeljene regionalne zunanjepolitične usmeritve, arktična regija pa je med prednostnimi

¹⁴ Ruske zunanjepolitične doktrine in strategije so neposredne, brez literarnih podob in skritih načrtov – izražajo tisto, kar je zares pomembno; za rusko zunanjepolitično skupnost so navodila po korakih, za preostali svet pa jasen signal in izjava o nameri (Lipunov in Devyatkin, 2023).

regijami vključno z novo vsebino politike v severnih geografskih širinah. V prejšnjih konceptih so Arktiko dojemali kot del zahodne politike, zdaj se pa ruska arktična politika osredotoča na razvoj ruske Arktike, mednarodno sodelovanje pa zdaj služi temu cilju. Z novim konceptom je ruska zunanja politika na Arktiki praktično postala sestavni del njene notranje politike njenega razvoja. Glavni cilj je še vedno ohranjanje miru in stabilnosti. Namesto »konstruktivnega mednarodnega sodelovanja« pa so cilji zdaj domači, in sicer povečanje okoljske trajnosti, zmanjšanje groženj nacionalni varnosti na Arktiki in predvsem zagotavljanje ugodnih mednarodnih pogojev za socialno-ekonomski razvoj arktičnega območja Ruske federacije. Dokument prvič omenja avtohtona ljudstva in poudarja zaščito okolja njihovih prednikov ter tradicionalnega načina življenja kot ključni del socialno-ekonomskega razvoja ruske Arktike (Lipunov in Devyatkin, 2023).

Eden ključnih ciljev Rusije na Arktiki ostaja »razvoj Severne morske poti (angl. *Northern Sea Route*, NSR) kot konkurenčne nacionalne prometne poti z možnostjo mednarodne uporabe za transport med Evropo in Azijo«. Prav glede NSR je treba upoštevati eno od novih prednostnih nalog ruske zunanje politike na Arktiki, ki je »zagotavljanje nespremenljivosti zgodovinsko uveljavljenega mednarodnega pravnega režima notranjih morskih voda Ruske federacije« (prav tam).

Navedba o »posebni odgovornosti arktičnih držav za trajnostni razvoj regije« je ostala nespremenjena, izginili pa so vsi regionalni formati o sodelovanju z zahodnimi državami – Arktični svet, Arktičnih pet in Barentsov evro-arktiki svet. Samo mesec dni pred tem je bila spremenjena uradna ruska strategija za Arktiko do 2035, spremembe pa so obsegale črtanje omenjenih večstranskih formatov iz odstavka o mednarodnem sodelovanju. Strategija je bila posodobljena tako, da poudarja razvoj odnosov s tujimi državami na dvostranski ravni v okviru pomembnih večstranskih struktur in mehanizmov. Kljub temu da nekateri mediji trdijo, da je Rusija odstranila vse omembe Arktičnega sveta, pa je ruska strategija za Arktiko ohranila navedbo, da je »Arktični svet ključna regionalna platforma, ki usklajuje mednarodne dejavnosti v regiji«. Novi koncept pojasnjuje področja Konvencije Združenih narodov o pomorskem pravu (UNCLOS), ki so pomembna za Rusijo.¹⁵ Čeprav Rusija skladno s konceptom ponovno potrjuje, da UNCLOS zadostuje za urejanje meddržavnih odnosov v Arktičnem oceanu

¹⁵ Varstvo morskega okolja je pomembno zaradi nedavno sprejetega sporazuma Združenih narodov o varstvu morske biotske raznovrstnosti v mednarodnih vodah, razmejitev morja, pa je nadomestila določitev zunanjih meja epikontinentalnega pasu iz prejšnjega koncepta (Lipunov in Devyatkin, 2023).

(prav tam), pa je marca 2024 že »grozila«, da ponovno razmišlja o izstopu iz konvencije, zlasti o »odpovedi konvencije na Arktiki«, pri čemer se sklicuje na zaskrbljenost zaradi dejavnosti Nata v regiji (Cooper in Chuffart, 2024).

Moskva je že dolgo nasprotovala »poskusom, da bi na Arktiko vnesli elemente konfrontacije, vključno z vojaškimi, in da bi politizirali mednarodno interakcijo v regiji«. Koncept 2023 to tezo na novo opredeljuje kot »nevtralizacijo politike neprijaznih držav, ki želijo militarizirati regijo in omejiti možnosti Rusije za uveljavljanje njenih suverenih pravic na arktičnem območju Ruske federacije (Lipunov in Devyatkin, 2023). Rusija na novo razmišlja o geografiji mednarodnega sodelovanja na Arktiki – zdaj dokument omenja »vzajemno koristno sodelovanje z nearktičnimi državami, ki vodijo konstruktivno politiko do Rusije in so zainteresirane za mednarodne dejavnosti na Arktiki, vključno z razvojem infrastrukture severne morske poti«. To besedilo kaže na naklonjenost sodelovanju z državami zunaj arktične regije, npr. s Kitajsko. To se ujema z drugo spremembo okvira državne politike iz februarja 2023, ki zdaj namesto »arktičnih« držav vključuje »tuje« države. Glavno sporočilo novega koncepta ruske zunanje politike je, da je Rusija samozadostna in odprta za sodelovanje z vsemi, ki želijo spoštovati njene interese, vendar pa ne bo tolerirala njihovega zapostavljanja. Enako velja za Arktiko, kjer mednarodna politika zdaj služi nacionalnim interesom, zato je treba rusko politiko v regiji obravnavati skozi to prizmo (prav tam). Čeprav strateški dokumenti drugih članic Arktičnega sveta opredeljujejo arktično regijo kot območje miru, stabilnosti, uspeha in sodelovanja (The White House, 2022 in Regjeringen.no, 2021), pa retorika in politika Rusije povzročata vedno bolj globoko (in ponovno) delitev arktične regije na vzhod in zahod. K temu seveda prispeva omenjena namera kitajske po aktivnem delovanju Kitajske v arktični regiji, saj v svojem strateškem dokumentu o Arktiki (angl. *China's Arctic Policy*) iz leta 2018 opredeljuje njene strateške interese v regiji. Ključno za Kitajsko je, da kot samorazglašena bližnjearktična država dobi svoj kos pogače oz. virov v arktični regiji. Njen namen izkoriščanja severne morske poti za uveljavljanje ekonomskih interesov jo tesno povezuje z Rusijo (Grieger, 2018), in to ne le na ekonomskem področju, na katerem želi vzpostaviti polarno svilno cesto (slika 5), pač pa tudi na vojaškem področju, saj Kitajska znatno krepi vojaško mornariško prisotnost v regiji (ESD, 2020).

Slika 5: *Polarna svilna cesta* (vir: Noi, 2018)

Vse kaže, da bo Kitajska svoj kos pogače dobila z odprtim sodelovanjem z Rusijo, kot je nakazano v strategiji za Arktiko oz. novem konceptu ruske zunanje politike. Ključni geopolitični in varnostni izzivi Arktike znatno presegajo področja delovanja Arktičnega sveta, pa vendar močno vplivajo na njegovo (trenutno ne)uspešno delovanje. Zato smo v naslednjem poglavju obravnavali možnosti za ponovno delovanje foruma Arktični svet, saj mora ostati najpomembnejša organizacija za mednarodno »upravljanje« arktične regije, ki bo (še naprej) zagotavljala trajnostni razvoj; spodbujala blaginjo štirih milijonov ljudi, ki imajo Arktiko za svoj dom; uresničevala odgovornost arktičnih držav za varovanje Arktičnega oceana; ozaveščala o podnebnih spremembah in zelenih energetske rešitvah ter krepila sodelovanje med Arktičnim svetom in organizacijami s skupnimi cilji. To pa je odvisno od tega, ali bodo članice Arktičnega sveta, opazovalke in druge ključne organizacije sposobne sestiti za skupno mizo in konstruktivno nadaljevati svoje delo na ključnih področjih, ki so pomembna za obstoj in razvoj arktične regije.

3 Razprava

V času pisanja prispevka smo ravno leteli čez širno prostranstvo Grenlandije in skozi okno letala opazovali spomladansko taljenje vedno manjšega obsega ledu južne Arktike. Regija, ki je bila nekoč znana predvsem po sodelovanju, se sedaj

spoprijema z nestabilnostjo, ki jo povzročata globalno segrevanje in tekmovanje svetovnih sil za vpliv v tem krhkem in hitro spreminjajočem se ekosistemu. Organizacija Arktični svet je bila ustanovljena za spodbujanje sodelovanja, varstva okolja in trajnostnega razvoja, vendar je za obvladovanje vse večjega neravnovesja moči in ohranjanje miru na Arktiki potrebna večplastna strategija, ki bi vključevala mednarodne organizacije in različne pristope k vzdrževanju ter nadgradnji mednarodnih odnosov.

Čeprav že od ustanovitve foruma velja, da se ta ne ukvarja z varnostnimi zadevami, sta ruska agresivna modernizacija in ekspanzija vojaške infrastrukture v zadnjem desetletju na Arktiki postali ključni dejavnik destabilizacije in ohlajanja odnosov. Njeni obsežni programi ponovne militarizacije območja, razporeditev strateških enot in vojaške vaje ogrožajo krhko ravnovesje moči v regiji. Obstajajo resni pomisleki glede nenamerne eskalacije, oboroževalne tekme in možnosti negativnih okoljskih posledic zaradi povečanih vojaških aktivnosti. Ker pa Arktika ni nesprijemljiva za globalni vpliv, ki ga ima Ruska agresija na Ukrajino, je to »sodu izbilo dno« in povzročilo, da so se odnosi v regiji ohladili na najnižjo raven v skoraj 28 letih obstoja Arktičnega sveta. Ta najpomembnejši forum v regiji pa razdelilo na dva pola. Na eni strani tako ostajajo države A7 in na drugi strani Rusija, ki pa zdaj vedno pogosteje grozi o izstopu, če ne bodo upoštevali njeni interesi. To niso samo prazne grožnje oziroma »klasična« retorika Moskve, saj je izstopila oz. prenehala sodelovati že v dveh regionalnih programih, in sicer Arktičnih pet in Barentsov evro-arktični svet. Najprej izolacija Rusije zaradi vojne v Ukrajini in nato še samoizolacija Rusije, ki ni samo retorične narave, saj je posledica spremenjenosti strategije zunanje politike Moskve ter prenovljene strategije za Arktiko, bo reševanje problematike militarizacije regije še bolj zapletla. Reševanje tega izziva bo zelo kompleksen proces, ki bo zahteval celovit mednarodni pristop s čim širšim krogom udeležencev. K iskanju rešitve za te izzive pa prav nič ne pripomore že leta 2018 začrtana smer samooklicane bližnje arktične velesile. Kitajska je začrtala smer, v kateri želi Arktiko postaviti visoko na lestvico svoji globalnih interesov z dostopom do naravnih virov Arktike in novih plovni poti, ki se odpirajo zaradi ekstremne hitrosti segrevanja arktičnega območja kot posledice globalnega segrevanja.

Čeprav so prav globalno segrevanje in spremembe ena najpomembnejših agend foruma Arktični svet, reševanje tega problema pa ključnega pomena za ohranitev biotske raznovrstnosti Arktike in omogočanje dostojnega življenja štirih milijonov prebivalce Arktike, medtem pa vojaški in ekonomski interes, ki

se povečuje prav zaradi posledic segrevanja ozračja, trenutno prevladujeta nad preostalimi interesi. Zato Arktični svet za svoj obstoj in delovanje skladno z namenom potrebuje prav umiritev in racionalizacijo varnostnih in ekonomskih izzivov, saj bo v nasprotnem njegovo delovanje kot najpomembnejšega foruma na Arktiki zelo omejeno ali celo onemogočeno. Za tako kompleksno geopolitično situacijo v arktični regiji, ki vključuje osrednje globalne akterje s podporo enako mislečih držav, je za vodilne teoretike mednarodnih odnosov ključna usklajena in kombinirana strategija.

Realisti, kot sta Walt in Mearsheimer, priznavajo, da države delujejo predvsem v lastnem interesu. Zato je reševanje varnostnih vprašanj, ki spodbujajo delovanje Rusije, ključnega pomena. Varnostna jamstva pa bi lahko spodbudila Rusijo, da bi zmanjšala svojo vojaško prisotnost. Vendar pa povsem realistični pristop pomeni tveganje, da bo razumljen kot šibkost, ki bi lahko Rusijo opogumila za nadaljnje uveljavljanje njene dominacije. Liberalci, kot sta Nye in Keohane, poudarjajo moč mednarodnih institucij in mehanizmov sodelovanja. Na Arktiki bi to pomenilo okrepitev mandata Arktičnega sveta. Razširitev njegovega članstva na dodatne države opazovalke s strokovnim znanjem in interesi na Arktiki, ki bi lahko povečale podporo miru in stabilnosti, medtem ko bi izboljšanje preglednosti in vzpostavitev mehanizmov za preverjanje sporazumov o oboroževanju lahko okrepila zaupanje in zmanjšala verjetnost napačnih odločitev. Poudarjanje morebitnih gospodarskih koristi sodelovanja pri trajnostnem razvoju ali raziskavah polarnega območja in poudarjanje tveganj, ki jih za skupne vire predstavljajo konflikti, bi lahko vplivala tudi na strateško presojo Rusije in pokazala, da je miroljubna Arktika, ki temelji na sodelovanju, v njenem gospodarskem in okoljskem interesu. Konstruktivistični pristop, ki so ga navdihnili teoretiki, kot je Wendt, poudarja, da lahko družbene interakcije spremenijo zaznane interese države. Arktični svet ponuja prostor, kjer lahko skupni projekti, ki obravnavajo skupne izzive, kot so prilagajanje podnebnim spremembam, znanstvene raziskave in pomorska varnost, krepijo zavest o skupni arktični identiteti. Z rednimi interakcijami, v katerih bi lahko s poudarjanjem skupnih groženj in izpostavljanjem negativnega vpliva militarizacije, netrajnostnega izkoriščanja naravnih virov in nesodelovanja na arktični ekosistem postopoma spremenili (rusko) dojemanje regije iz prostora dominacije v prostor, ki zahteva skupno upravljanje.

Uspešna strategija za arktično regijo mora obsegati elemente realizma, liberalizma in konstruktivizma. Za normalizacijo odnosov v regiji je ključnega pomena, da se obravnavajo legitimni varnostni interesi Rusije, hkrati pa se poudarjajo koristi

sodelovanja in spodbuja skupna arktična identiteta. Pri doseganju tega premika pa bo Arktični svet zaradi trenutne geopolitične situacije imel velike omejitve. Zato mora, kot smo v tej razpravi že večkrat poudarili, imeti širša mednarodna skupnost ključno vlogo pri spodbujanju tega procesa. Kot primer, Varnostni svet Združenih narodov je odgovoren za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti, zato je lahko ključna platforma za posredovanje, spodbujanje mirnega reševanja sporov in širšega dialoga o varnostnih vprašanjih na Arktiki. Čeprav ima pravico veta stalnih članic, kot je Rusija, ima lahko še vedno ključno vlogo pri reševanju sporov. Poleg tega lahko z Arktičnim svetom sodelujejo specializirane agencije ZN, kot sta Program Združenih narodov za okolje in Mednarodna pomorska organizacija. Ta prizadevanja se lahko osredotočijo na obravnavanje vpliva vojaških dejavnosti na okolje, oblikovanje pravil za varno plovbo v območju Arktike ter spodbujanje trajnostnega upravljanja virov. Tehnično strokovno znanje in globalni doseg teh agencij lahko dopolnjujeta delo Arktičnega sveta in zagotavljata multidisciplinarni pristop h kompleksnosti regije.

Pomembno je upoštevati, da ni cilj zmanjšanje pomena Rusije na Arktiki, temveč preoblikovanje njenega pristopa. Rusija je kot največja arktična država nepogrešljiv deležnik, ki pa se s trenutnimi strategijami vedno bolj oddaljuje od (konstruktivnega) dialoga. Kombinirana strategija, ki izkorišča več oz. vse razpoložljive dejavnike vpliva, lahko Rusijo spodbudi, da deluje v okviru mirnega sožitja in na pravilih temelječega mednarodnega reda, kar bo regiji zagotovilo varnejšo in bolj trajnostno prihodnost, saj je vrnitev Rusije v konstruktivno (mednarodno) upravljanje Arktike ključnega pomena za nadaljnje delovanje Arktičnega sveta, ki bo omogočil izvajanje poslanstva najpomembnejšega mednarodnega foruma za Arktiko. Ponovno želimo poudariti, da brezpogojno obsojamo rusko agresijo na Ukrajino in dojamemo podporo zahodnih držav Ukrajini kot brezpogojno nujo ter hkratne sankcije in mednarodno izolacijo Rusije kot sredstvo prisile za čimprejšnje končanje vojne. Vendar menimo, da za ohranitev miru in stabilnosti, biotske raznovrstnosti ter ublažitev posledic globalnega segrevanja, trajnostnega razvoja arktične regije in ohranjanje ustreznih pogojev za štiri milijone njenih prebivalcev nujno potrebujemo sodelovanje največje arktične države – Rusije.

4 Sklep

V prispevku smo obravnavali vpliv geopolitike na delovanje Arktičnega sveta kot ključnega foruma za sodelovanje v krhkem arktičnem ekosistemu, ki je ključnega

pomena za globalno varnost tako z okoljske kot geopolitične perspektive. Čeprav forum že od ustanovitve ni namenjen za naslavljanje varnostnih vprašanj in delovanje na tem področju, pa prav ta tema kroji usodo njegovega delovanja. Ugotavljamo, da izbira med sodelovanjem in konfrontacijo ni možnost, saj bosta le celovit pristop in vključujoč dialog, ki bosta obravnavala vsa ključna vprašanja te pomembne regije, lahko zagotovila trajno rešitev. Svetovne geopolitične izzive, ki ponovno razdvajajo Vzhod in Zahod ter potiskajo svet v novo »hladno vojno«, bo treba naslavljanje na vseh straneh, začenši z diplomatsko. Kljub napetostim med Rusijo in zahodnimi državami nekatera področja sodelovanja, kot so skupni vesoljski poleti s človeško posadko, kažejo, da sta dialog in sodelovanje še vedno mogoča. Več kot razumljivo je tudi, da so A7 ob ruski invaziji na Ukrajino obsodile dejanje in sprejele sankcije. Vendar pa se po več kot dveh letih vojne kaže, da izolacija Rusije ni prinesla zelenega rezultata. Izolacija države, katere arktična obala predstavlja 53 odstotkov celotne arktične obale in ima največjo izključno ekonomsko cono, lahko ima katastrofalne posledice za reševanje globalnih izzivov arktične regije. Zato bo verjetno nujno, da se A7 vrnejo k skupni mizi z Rusijo in nadaljujejo dialog o ključnih vprašanjih, kot sta okoljska zaščita in trajnostni razvoj regije.

Vrnitev k sodelovanju v Arktiki ne bo lahka, vendar je nujna za preprečevanje katastrofalnih posledic za regijo in celoten svet. Potrebni so konkretni koraki za spodbujanje dialoga in sodelovanja na nevtralnih platformah, kot je Arktični svet. Odprt dialog med vlada, mednarodnimi organizacijami, lokalnimi skupnostmi, znanstveno skupnostjo in nevladnimi organizacijami je ključen za doseganje tega cilja. Arktični svet je ključna platforma za spodbujanje sodelovanja in širjenje narativa o mirni in trajnostni prihodnosti Arktike. Vendar pa bo za doseg tega cilja potrebna kombinirana strategija, ki vključuje sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami in multidisciplinaren pristop, ki upošteva okoljske, socialne in gospodarske vidike. Zaščita Arktike za prihodnje generacije zahteva kognitivno preobrazbo in enoten, trajnosten način razmišljanja o regiji. Le s skupnimi močmi vseh akterjev bo mogoče zgraditi globalno zavest o Arktiki kot o dragocenem območju, ki ga je treba varovati. Če uporabimo prisposodbo iz arktične narave, bodo spremembe v mednarodnih odnosih morda počasne kot premikanje ledenika. Vendar pa se že pri majhni otoplitvi lahko hitrost premikanja precej poveča. Zato se je vredno potruditi, saj se bo le z »otoplitvijo« odnosov upočasnilo taljenje Arktike.

5 Liteartura in viri

1. ACGF, b. d. *The Arctic Coast Guard Forum*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticcoastguardforum.com/about-acgf>. [18. 3. 2024].
2. Arctic Centre, b. d. *The Arctic Region*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion>. [28. 2. 2024].
3. Arctic Council, 2021. *Arctic Council Strategic Plan 2021-2030*. Reykjavik: Arctic Council Secretariat.
4. ARCTIC COUNCIL, b. d. A. *ABOUT THE ARCTIC COUNCIL*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/about/>. [12. 3. 2024].
5. ARCTIC COUNCIL, b. d. B. *ARCTIC STATES*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/about/states/?it=states>. [12. 3. 2024].
6. ARCTIC COUNCIL, b. d. C. *THE HISTORY OF THE ARCTIC COUNCIL*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/about/timeline/>. [12. 3. 2024].
7. ARCTIC COUNCIL, b. d. D. *PERMANENT PARTICIPANTS*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/about/permanent-participants/>. [12. 3. 2024].
8. ARCTIC COUNCIL, b. d. E. *WORKING GROUPS*. <https://arctic-council.org/about/working-groups/>. [12. 3. 2024].
9. ARCTIC COUNCIL, b. d. F. *NAVIGATING ARCTIC WATERS WITH THE ARCTIC COUNCIL AND THE INTERNATIONAL MARITIME ORGANIZATION*. [Online]. Dostopno na: <https://arctic-council.org/news/navigating-arctic-waters-with-the-arctic-council-and-imo/>. [18. 3. 2024].
10. ARCTIC ENVIRONMENTAL PROTECTION STRATEGY, 1991. *ARCTIC ENVIRONMENTAL PROTECTION STRATEGY*, Rovaniemi: s. n.
11. ARCTIC PORTAL.org, b. d. *Arctic Council*. [Online]. Dostopno na: <https://arcticportal.org/arctic-governance/arctic-council>. [12. 3. 2024].
12. Boulègue, M., 2019. *Russia's Military Posture in the Arctic Managing Hard Power in a 'Low Tension' Environment*, London: The Royal Institute of International Affairs Chatham House.
13. Brimmer, E., 2023. *Changing Geopolitics in the Arctic*. [Online]. Dostopno na: <https://www.cfr.org/report/changing-geopolitics-arctic-0>. [12. 3. 2024].
14. Brown University, 2022. *Melting Arctic ice could transform international shipping routes, study finds*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brown.edu/news/2022-06-22/arctic>. [12. 3. 2024].
15. C3S/ECMWF, b.d.. *Annual temperature anomaly*. [Online]. Dostopno na: <https://climate.copernicus.eu/esotc/2020/arctic-temperatures>. [12. 3. 2024].

16. Cooper, A. M. & Chuffart, R., 2024. *More Political Theatrics as Russia wants to Denunciate UNCLOS in the Arctic – Leave the Performances for the Bolshoi*. [Online]. Dostopno na: <https://www.thearcticinstitute.org/more-political-theatrics-russia-wants-denunciate-unclos-arctic-leave-performances-bolshoi/>. [3. 4. 2024].
17. Dunbar, M. et al., 2024. *Arctic*. <https://www.britannica.com/place/Arctic> [1. 4. 2024].
18. ESD, 2020. *China's Submarine Fleet in the Arctic*. [Online]. Dostopno na: <https://euro-sd.com/2020/02/articles/16137/chinas-submarine-fleet-in-the-arctic/>. [18. 4. 2024].
19. Exner-Pirot, H., 2016. *How Gorbachev shaped future Arctic policy 25 years ago*. [Online]. Dostopno na: <https://www.adn.com/arctic/article/how-gorbachev-shaped-future-arctic-policy-25-years-ago/2012/10/01/>. [12. 3. 2024].
20. Grieger, G., 2018. *China's Arctic policy How China aligns rights and interests*, Bruselj: European Parliament.
21. Landriault, M., Kirchner, S., Nielsen, R. L. & Minard, P., 2023. *Predicting the Future Arctic: Views from an Arctic Expert Survey*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticcircle.org/journal/predicting-the-future-arctic-views-from-an-arctic-expert-survey/>. [18. 3. 2024].
22. Lipunov, N. & Devyatkin, P., 2023. *The Arctic in the 2023 Russian Foreign Policy Concept*. [Online]. Dostopno na: <https://www.thearcticinstitute.org/arctic-2023-russian-foreign-policy-concept/>. [20. 3. 2024].
23. Noi, G. S., 2018. *China's polar ambitions cause anxiety*. [Online]. Dostopno na: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/chinas-polar-ambitions-cause-anxiety/>. [18. 4. 2024].
24. Regjeringen.no, 2021. *The Norwegian government's Arctic policy*. [Online]. Dostopno na: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/arctic_policy/id2830120/. [21. 2. 2024].
25. Saxena, A., 2020. *The Return of Great Power Competition to the Arctic*. [Online]. Dostopno na: <https://www.thearcticinstitute.org/return-great-power-competition-arctic/>. [19. 3. 2024].
26. Steinveg, B., 2021. The role of conferences within Arctic governance. *POLAR GEOGRAPHY*, 44(1), pp. 37-54.
27. Teslova, E., 2023. *Russia starts military exercises of its Northern Fleet*. [Online]. Dostopno na: <https://www.aa.com.tr/en/europe/russia-starts-military-exercises-of-its-northern-fleet/2994806/>. [18. 3. 2024].
28. The Brussels Times, b. d. *Russia conducts major military drills in the Arctic*. [Online]. Dostopno na: <https://www.brusselstimes.com/451744/russia-conducts-major-military-drills-in-the-arctic/>. [18. 3. 2024].

29. The White House, 2022. NATIONAL STRATEGY FOR THE ARCTIC REGION. Washington: s. n.
30. Tingstad, A. et al., 2023. *Report on the Arctic Capabilities of the U.S. Armed Forces*, Santa Monica, CA: RAND Corporation.
31. UNCLOSdebate.org, b. d. *Vast amounts of mineral and energy resources available in U.S. and Russian Arctic territories*. [Online]. Dostopno na: <https://www.unclosdebate.org/evidence/1850/vast-amounts-mineral-and-energy-resources-available-us-and-russian-arctic-territories>. [12. 3. 2024].
32. Vitikka, A., b. d. *Definitions of the Arctic Region*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/definitions>. [12. 3. 2024].
33. WWF Arctic, 2023. *OIL AND GAS*. [Online]. Dostopno na: <https://www.arcticwwf.org/threats/oil-and-gas/>. [12. 3. 2024].
34. WWF, b. d. *Arctic Places*. [Online]. Dostopno na: <https://www.worldwildlife.org/places/arctic>. [12. 3. 2024].